

Na podlagi 1. odstavka 39. člena in 2. odstavka 69. člena Zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (Uradni list RS, št. 186/21, 40/23, 102/24 in 40/25) je Upravni odbor Inštituta za novejšo zgodovino na predlog direktorja Inštituta za novejšo zgodovino in predhodnem mnenju Znanstvenega sveta Inštituta za novejšo zgodovino na svoji 198. seji dne 30. 6. 2026 sprejel

KODEKS RAZISKOVALNE ETIKE IN INTEGRITETE INŠTITUTA ZA NOVEJŠO ZGODOVINO

I. SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen

(preambula)

(1) Kodeks raziskovalne etike in integritete Inštituta za novejšo zgodovino (v nadaljevanju: Kodeks) opredeljuje temeljna načela in standarde ravnanja v zvezi z raziskovalno etiko in integriteto vseh zaposlenih na Inštitutu za novejšo zgodovino in ostalih, ki za raziskave uporabljajo prostore, zmogljivosti ali sredstva Inštituta za novejšo zgodovino (v nadaljevanju: raziskovalci).

(2) Namen Kodeksa je vzdrževati visoke standarde integritete in etike v raziskovanju na Inštitutu za novejšo zgodovino (v nadaljevanju: INZ).

(3) Raziskovalno etiko opredeljuje odgovoren in spoštljiv odnos do ljudi, živali in objektov (osebni podatki, naravna in kulturna dediščina itn.), na katerih se izvaja raziskava, ter posledic raziskav za družbo in okolje.

(4) Raziskovalno integriteto opredeljuje zanesljivo in odgovorno izvajanje raziskav ter pošteno poročanje o njih. Integriteta raziskav je ključna sestavina zagotavljanja kakovosti raziskav in s tem tudi utrjevanja zaupanja javnosti v znanost.

(5) Kodeks temelji na okviru načel in praks, opredeljenih v Evropskem kodeksu ravnanja za raziskovalno integriteto – revidirana izdaja (All European Academies – ALLEA, 2023), DOI 10.26356/ECOC-Slovenian. Ta okvir nadgrajujemo z mednarodno uveljavljenimi načeli etike raziskav, kakor veljajo na posameznih raziskovalnih področjih in disciplinah.

(6) V Kodeksu uporabljeni izrazi, zapisani v slovnični obliki moškega spola, so uporabljeni kot nevtralni in veljajo enakovredno za oba spola.

(7) Obravnavo kršitev načel raziskovalne etike in integritete, določenih s tem Kodeksom, ureja poseben pravilnik.

II. TEMELJNA NAČELA

2. člen

(temeljna načela)

Temeljna načela, ki pri njihovem delu ter reševanju praktičnih, etičnih in intelektualnih izzivov, povezanih z raziskavami na INZ usmerjajo osebe, vključene v raziskovalno dejavnost so:

- *Zanesljivost* pri zagotavljanju kakovosti raziskav, kar se odraža v načrtovanju, metodologiji, analizi in uporabi virov.
- *Poštenost* pri razvijanju, izvajanju, pregledovanju, poročanju in obveščanju o raziskavah na pregleden, pošten, celovit in nepristranski način.
- *Spoštovanje* kolegov, udeležencev raziskav, raziskovalnih subjektov, družbe, ekosistemov, kulturne dediščine in okolja.
- *Odgovornost* za raziskave od zamisli do objave, za njihovo upravljanje in organizacijo, za usposabljanje, nadzor in mentorstvo ter za njihove širše družbene učinke.

III. SPLOŠNI STANDARDI RAZISKOVALNE ETIKE IN INTEGRITETE

3. člen

(svoboda znanstvenega raziskovanja)

(1) Svoboda znanstvenega ustvarjanja je vsakomur ustavno zagotovljena človekova pravica in temeljna svoboščina.

(2) Svoboda znanstvenega raziskovanja je skupna temeljna vrednota in načelo sodelovanja na področju raziskav v Evropskem raziskovalnem prostoru in z mednarodnimi partnerji.

(3) Raziskovalci imajo zagotovljeno svobodo znanstvenega raziskovanja, s katero uživajo svobodo misli, mnenja in izražanja, svobodo opredelitve raziskovalnih vprašanj in določanja metod za reševanje problemov, svobodo izbire in razvoja teorij, svobodo izražanja pomislekov glede sprejetih spoznanj in svobodo predlaganja novih zamisli.

(4) Raziskovalci imajo zagotovljeno svobodo združevanja v strokovnih in akademskih organizacijah.

(5) Raziskovalci imajo pravico do razširjanja in objavljanja rezultatov svojih raziskav, tudi pri usposabljanju in poučevanju. Raziskovalci imajo pravico do javne objave, izmenjave, razširjanja in sporočanja, tako znotraj kot zunaj INZ, pravico do svobodnega in kritičnega izražanja o delu in politiki INZ ter rezultatih in podatkih svojih raziskav, brez strahu pred povračilnimi ukrepi.

(6) Svoboda znanstvenega raziskovanja mora vključevati spoštovanje najvišjih etičnih standardov in integritete pri znanstvenih raziskavah. Raziskovalci morajo svoje raziskave čim bolj usmeriti v dobrobit človeštva in širjenje meja človeškega znanja.

(7) Raziskovalci morajo upoštevati omejitve raziskovalne svobode, ki bi lahko nastale zaradi posebnih raziskovalnih okoliščin, vključno z nadzorom/usmerjanjem/upravljanjem, ali pravnih ali operativnih omejitev, npr. pravic intelektualne lastnine, razlogov v zvezi s proračunom ali infrastrukturo.

4. člen

(svoboda izražanja)

(1) Svoboda znanstvenega raziskovanja iz 3. člena tega Kodeksa se nanaša na svobodo znanstvenega raziskovanja na strokovnem področju, na katerem deluje raziskovalec v okviru dlje časa potekajočih ali zaključenih raziskov. V nasprotnem primeru ima raziskovalec zagotovljeno svobodo izražanja kot ustavno zagotovljeno človekovo pravico in temeljno svoboščino.

(2) Raziskovalci in vsi zaposleni na INZ imajo zagotovljeno svobodo izražanja brez strahu pred povračilnimi ukrepi, če pri tem ne navajajo INZ kot svoje afilicije.

5. člen

(raziskovalno okolje)

(1) INZ spodbuja ozaveščenost ter zagotavlja sredstva za spodbujanje kulture raziskovalne integritete.

(2) INZ ustvarja okolje vzajemnega spoštovanja in spodbuja vrednote, kot so pravičnost, raznolikost in vključenost.

(3) INZ ustvarja okolje brez nepotrebnih pritiskov na raziskovalce, ki jim omogoča neodvisno delo v skladu z načeli dobre raziskovalne prakse.

(4) INZ določa jasno politiko in postopke glede dobrih raziskovalnih praks ter pregledno in ustrezno obravnava sume neprimerne raziskovalnega ravnanja in kršitve raziskovalne integritete.

(5) INZ podpira raziskovalce, ki so deležni groženj, in ščiti dobronamerne žvižgače, pri čemer upošteva, da so lahko raziskovalci na začetku poklicne poti in kratkoročno zaposleni raziskovalci še posebej ranljivi.

(6) INZ podpira ustrezno infrastrukturo za pridobivanje, upravljanje in varstvo podatkov in raziskovalnega gradiva v vseh oblikah, ki so potrebni za ponovljivost, sledljivost in odgovornost raziskav.

(7) Vodstvo INZ zagotavlja pogoje za izvajanje tega kodeksa ter spodbuja kulturo raziskovalne integritete.

6. člen

(usposabljanje, nadzor in mentorstvo)

(1) INZ raziskovalcem omogoča usposabljanja na področju načrtovanja, metodologije, analize in razširjanja raziskav ter obveščanja o njih.

(2) INZ raziskovalcem omogoča ustrezno in primerno usposabljanje na področju etike in raziskovalne integritete, z namenom, da so vsi udeleženci seznanjeni z ustreznimi kodeksi in predpisi ter da razvijajo potrebne spretnosti za njihovo uporabo v svojih raziskavah.

(3) Uveljavljeni in vodilni raziskovalci ter vodje raziskav svetujejo članom svoje skupine, jim dajejo zgled ter nudijo posebne napotke in usposabljanje, da pravilno razvijajo in oblikujejo svoje raziskovalne dejavnosti.

(4) Raziskovalci se skozi celotno poklicno pot, od nižje do najvišje ravni, usposabljaajo na področju raziskovalne etike in integritete.

(5) Mentorji spodbujajo raziskovano samostojnost in zagotavljajo varno raziskovalno okolje brez diskriminacije, nadlegovanja ali zlorabe položaja.

IV. RAZISKOVALNA ETIKA

7. člen

(zaščitni ukrepi)

(1) INZ in raziskovalci ravnaajo v skladu z ustreznimi kodeksi, smernicami in predpisi.

(2) Raziskovalci ravnaajo z udeleženci in subjekti raziskav (bodisi človeškimi, živalskimi, kulturnimi, biološkimi, okoljskimi ali fizikalnimi) ter z njimi povezanimi podatki spoštljivo in skrbno ter v skladu z zakonskimi določbami in etičnimi načeli.

(3) Raziskovalci ustrezno upoštevajo zdravje, varnost in dobrobit skupnosti, sodelavcev in drugih ljudi, povezanih z njihovo raziskavo.

(4) Raziskovalci prepoznajo in pretehtajo morebitno škodo in tveganja, povezana z njihovimi raziskavami in njihovo uporabo, ter ublažijo morebitne negativne vplive.

(5) Raziskovalci, ki nadzorujejo projekte, ki presegajo poklicne meje, kot sta občanska znanost ali raziskovanje s sodelovanjem deležnikov, prevzamejo odgovornost za zagotavljanje standardov raziskovalne integritete, nadzora, usposabljanja in zaščitnih ukrepov.

V. RAZISKOVALNA INTEGRITETA

8. člen

(raziskovalni postopki)

(1) Raziskovalci pri razvijanju raziskovalnih zamisli upoštevajo najnovejše dosežke na ustreznih področjih.

(2) Raziskovalci skrbno, pregledno in premišljeno načrtujejo, izvajajo, analizirajo in dokumentirajo raziskave.

- (3) Protokoli raziskav upoštevajo pomembne razlike med udeleženci raziskav, kot so starost, spol, kultura, vera, svetovni nazor, etnična pripadnost, geografski položaj in družbeni razred, in so nanje občutljivi.
- (4) Raziskovalci pravilno in skrbno uporabljajo finančna sredstva za raziskave.
- (5) Raziskovalci odprto, pošteno, pregledno in točno delijo svoje rezultate ter pri tem spoštujejo zaupnost podatkov ali ugotovitev, kadar se to od njih zakonito zahteva.
- (6) Raziskovalci poročajo o svojih rezultatih in metodah, vključno z uporabo zunanjih storitev ali umetne inteligence in avtomatiziranih orodij, na način, ki je skladen s sprejetimi normami stroke in po potrebi omogoča preverjanje ali ponovitev.
- (7) Raziskovalci so dolžni prepoznati, razkriti in ustrezno obvladovati dejanska, potencialna ali zaznana nasprotja interesov, ki bi lahko vplivala na neodvisnost raziskovalnega dela ali zaupanje javnosti v raziskovalne rezultate.
- (8) INZ in raziskovalci zagotavljajo pregledno obveščanje o virih financiranja raziskovalnih dejavnosti.
- (9) INZ spodbuja načelo odprte znanosti, kadar to dopuščajo pravni, etični in pogodbeni pogoji.

9. člen

(podatkovne prakse in upravljanje podatkov)

- (1) INZ in raziskovalci zagotavljajo ustrezno upravljanje, skrbništvo in ohranjanje vseh podatkov, metapodatkov, protokolov, kod, programske opreme in drugega raziskovalnega gradiva za razumno in jasno določeno obdobje.
- (2) INZ in raziskovalci zagotavljajo, da je dostop do podatkov čim bolj odprto in zaprto le, kolikor je potrebno, in kjer je primerno, skladen z načeli FAIR (najdljivi (Findable), dostopni (Accessible), interoperabilni (Interoperable) in ponovno uporabni (Reusable) podatki) za upravljanje podatkov.
- (3) INZ in raziskovalci zagotavljajo preglednost glede načina dostopa do podatkov, metapodatkov, protokolov, kod, programske opreme in drugega raziskovalnega gradiva ter pridobivanja dovoljenja za njihovo uporabo.
- (4) Raziskovalci obveščajo udeležence raziskav o tem, kako se bodo njihovi podatki uporabljali, ponovno uporabljali, kako se bo do njih dostopalo, kako se bodo shranjevali in brisali, v skladu s Splošno uredbo o varstvu podatkov (GDPR) in Zakonom o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-2).
- (5) INZ in raziskovalci priznavajo podatke, metapodatke, protokole, kode, programsko opremo in drugo raziskovalno gradivo kot izdelke raziskav, ki so legitimni in jih je mogoče dobesedno navajati.
- (6) INZ in raziskovalci zagotavljajo, da so v vse pogodbe ali sporazume, povezane z rezultati raziskav, vključene nepristranske in poštene določbe za upravljanje njihove uporabe, lastništva in za njihovo zaščito v okviru pravic intelektualne lastnine.

10. člen

(delovno sodelovanje)

- (1) Vsi partnerji raziskovalnega sodelovanja so odgovorni za integriteto raziskave in njenih rezultatov.
- (2) Vsi partnerji raziskovalnega sodelovanja se na začetku uradno dogovorijo o ciljih raziskave in postopku čim bolj preglednega in odprtega obveščanja o raziskavi ter jih po potrebi spremljajo in prilagajajo.
- (3) Vsi partnerji raziskovalnega sodelovanja se na začetku uradno dogovorijo o svojih pričakovanjih in standardih glede raziskovalne integritete, zakonov in predpisov, ki se bodo uporabljali, o zaščiti intelektualne lastnine sodelavcev ter postopkih za obravnavo sporov in morebitnih primerov neprimerne ravnanja, in jih po potrebi spremljajo in prilagajajo.
- (4) Z vsemi partnerji raziskovalnega sodelovanja se je treba posvetovati in uradno dogovoriti o predlogih za objavo rezultatov raziskav in drugih oblikah razširjanja ali izkoriščanja rezultatov.

11. člen

(objavljanje, razširjanje in avtorstvo)

- (1) Avtorji se uradno dogovorijo o zaporedju avtorstva, pri čemer priznavajo, da avtorstvo samo temelji na:
 1. pomembnem prispevku k načrtovanju raziskav, zbiranju ustreznih podatkov, njihovi analizi oziroma razlagi;
 2. pripravi oziroma kritičnem pregledu objave;
 3. odobritvi končne objave in
 4. strinjanju, da so odgovorni za vsebino objave, razen če je v njej določeno drugače.
- (2) Avtorji v končno objavo vključijo »Izjavo o avtorskem prispevku«, kjer so opisane odgovornosti in prispevki vsakega avtorja, če je to mogoče.
- (3) Avtorji priznajo pomembno delo in prispevke tistih, ki ne izpolnjujejo meril za avtorstvo, vključno s sodelavci, pomočniki in financerji, ki so omogočili raziskavo.
- (4) Avtorji razkrijejo vsa finančna in nefinančna navzkrižja interesov ter vire podpore za raziskavo ali objavo.
- (5) Avtorji in založniki po potrebi nemudoma izdajo popravke ali umaknejo objave, pri čemer morajo biti postopki umikanja jasni in razlogi navedeni, avtorjem pa se priznajo zasluge za izdajo popravkov po objavi.
- (6) Avtorji, raziskovalne ustanove, založniki, financerji in raziskovalna skupnost priznavajo, da so negativni rezultati lahko enako pomembni za objavo in razširjanje kot pozitivne ugotovitve.
- (7) Avtorji so natančni in pošteni pri obveščanju kolegov, oblikovalcev politik in širše družbe.

(8) Avtorji pri sporočanju, obveščanju in vključevanju javnosti zagotavljajo preglednost glede predpostavk in vrednot, ki vplivajo na njihove raziskave, ter verodostojnosti dokazov, vključno s preostalimi negotovostmi in vrzelmi v znanju.

(9) Avtorji upoštevajo enaka merila, kot so navedena zgoraj, ne glede na to, ali objavljajo v naročniški reviji, reviji z odprtim dostopom ali v kateri koli drugi obliki objave, vključno s strežniki za predtisk.

12. člen

(pregledovanje in ocenjevanje)

(1) Raziskovalci svojo zavezo raziskovalni skupnosti in, tako da sodelujejo pri recenzijah, pregledovanju in ocenjevanju, to delo pa raziskovalci in INZ priznavajo in nagrajujejo.

(2) Raziskovalci pregledujejo in ocenjujejo prispevke za objavo, financiranje, imenovanje, napredovanje ali nagrado na pregleden in utemeljen način ter razkrijejo uporabo umetne inteligence in avtomatiziranih orodij.

(3) Strokovni ocenjevalci in uredniki prijavijo vsa dejanska ali domnevna navzkrižja interesov ter se po potrebi umaknejo iz razprave in odločanja o objavi, financiranju, imenovanju, napredovanju ali nagrajevanju.

(4) Strokovni ocenjevalci ohranjajo zaupnost, razen če obstaja predhodno soglasje za razkritje.

(5) Strokovni ocenjevalci in uredniki spoštujejo pravice avtorjev in predlagateljev ter zaprosijo za dovoljenje za uporabo predstavljenih zamisli, podatkov ali razlag.

(6) INZ in raziskovalci sprejmejo prakse ocenjevanja, ki temeljijo na načelih kakovosti, napredka znanja in vpliva, ki presegajo kvantitativne kazalnike in po potrebi upoštevajo raznolikost, vključenost, odprtost in sodelovanje.

VI. KRŠITVE RAZISKOVALNE INTEGRITETE

13. člen

(škodljivost kršitev)

(1) Ključnega pomena je, da raziskovalci obvladajo znanje, metodologije in etične prakse, povezane z njihovim področjem. Če ne upoštevajo dobrih raziskovalnih praks, kršijo poklicno odgovornost. To škoduje raziskovalnim procesom, poslabšuje odnose med raziskovalci, spodkopava zaupanje v raziskave in njihovo verodostojnost, troši vire in lahko udeležence in subjekte raziskav, uporabnike, družbo ali okolje izpostavi nepotrebnim škodi.

14. člen

(neprimerno ravnanje v raziskavah)

(1) Najhujše oblike neprimerne ravnanja v raziskavah so izmišljanje, ponarejanje ali plagiatorstvo pri predlaganju, izvajanju ali pregledovanju raziskav ali poročanju o njihovih rezultatih:

- Izmišljanje pomeni izmišljevanje podatkov ali rezultatov in njihovo zapisovanje, kot da bi bili resnični.
- Ponarejanje pomeni bodisi manipuliranje z raziskovalnim gradivom, opremo, slikami ali postopki bodisi neutemeljeno spreminjanje, izpuščanje ali prikrivanje podatkov ali rezultatov.
- Plagiatorstvo je prilastitev dela ali zamisli drugih ljudi, ne da bi ustrezno priznali prvotni vir.
- Seznam primerov neprimerne ravnanja ni izčrpen.

(2) Obstajajo še druge kršitve dobre raziskovalne prakse, ki izkrivljajo raziskovalni zapis ali škodujejo integriteti raziskovalnega procesa ali raziskovalcev. Poleg kršitev dobrih raziskovalnih praks, določenih v III., IV. In V. poglavju tega Kodeksa, primeri drugih nesprejemljivih praks med drugim zajemajo:

- Dopuščanje, da financerji/sponzorji ogrozijo neodvisnost in nepristranskost raziskovalnega procesa ali nepristransko poročanje o rezultatih.
- Zlorabo nadrejenega položaja za spodbujanje kršitev raziskovalne integritete ali za napredovanje na lastni poklicni poti.
- Zavlačevanje ali neprimerno oviranje dela drugih raziskovalcev.
- Zlorabo statističnih podatkov, na primer za neustrezno prikazovanje statistične pomembnosti.
- Prikrivanje uporabe umetne inteligence ali avtomatiziranih orodij pri ustvarjanju vsebine ali pri pripravi objav.
- Neupravičeno prikrivanje raziskovalnih podatkov ali rezultatov.
- Drobljenje rezultatov raziskav s posebnim namenom povečanja števila raziskovalnih objav ("razdrobljene objave").
- Selektivno ali netočno sklicevanje.
- Nepotrebno razširjanje seznama literature v študiji, da bi ugodili urednikom, strokovnim ocenjevalcem ali kolegom ali da bi manipulirali z bibliografskimi podatki.
- Manipuliranje z avtorstvom ali omalovaževanje vloge drugih raziskovalcev pri objavah.
- Ponovno objavljane bistvenih delov lastnih prejšnjih objav, vključno s prevodi, brez ustrezne navedbe izvirnika ali sklicevanja nanj ("samoplagiatorstvo").
- Ustanavljanje, podpiranje ali namerno uporabo revij, založnikov, dogodkov ali storitev, ki ogrožajo kakovost raziskav ("plenilske" revije ali konference in tovarne lažnih člankov).
- Sodelovanje v kartelnih skupinah strokovnih ocenjevalcev in avtorjev, ki se dogovarjajo za medsebojno pregledovanje objav.
- Izkrivljanje raziskovalnih dosežkov, podatkov, sodelovanja ali interesov.
- Zlonamerno obtoževanje raziskovalca, da je neprimerno ravnal ali zakrivil druge kršitve.
- Neupoštevanje domnevnih kršitev raziskovalne integritete s strani drugih ali prikrivanje neustreznih odzivov na neprimerno ravnanje ali druge kršitve s strani ustanov.

VII. KONČNE DOLOČBE

15. člen

(začetek veljavnosti)

- (1) Kodeks sprejme Upravni odbor INZ ob predhodnem soglasju Znanstvenega sveta INZ.
- (2) Kodeks stopi v veljavo naslednji dan po objavi na interni spletni strani INZ.

Številka: 0-04/304-2026

Ljubljana, 30. 6. 2026

prof. dr. Petra Svoljšak
predsednica Upravnega odbora